

BIULETYN TECHNIKI JACHTOWEJ

CREATOR OF BOAT SYSTEMS

NR 3/2022 (14) ISSN 2657-8328 WWW.VETUS.COM

Diagnostyka
i kontrola
akumulatorów
stosowanych
w jachtingu

Co jest łodzią,
jachtem, statkiem,
a co okrętem?

O nazewnictwie wszystkiego, co pływa

Dobre praktyki lakiernika:
przygotowanie powierzchni
do malowania

Relacja ze spotkania
dilerów VETUS Polska

Karaiby:
Saint-Barthélemy

Co jest łodzią, jachtem, statkiem, a co okrętem?

O nazewnictwie wszystkiego, co pływa

W nazewnictwie wszystkiego, co pływa, czyli wszelkiego rodzaju urządzeń pływających (chciałoby się powiedzieć: „pływadeł”) używa się rozmaitych określeń. To samo urządzenie pływające bywa bowiem różnie nazywane.

Często do niektórych nazw można mieć wątpliwości, gdyż z punktu widzenia znaczenia wyrazu (semantycznego) nie zawsze są one odpowiednie. Stosuje się ponadto zamiennie kilka nazw, nie stroniąc od zdrobnień, np. łódka, łódeczka (co przypomina śrubeczkę...). Dezorientuje to niekiedy czytelnika. Mając powyższe na uwadze, starałem się w niniejszym artykule przeanalizować i uporządkować istniejący stan rzeczy w nazewnictwie urządzeń pływających, szczególnie szeroko pojętych łodzi. Do analizy wspomnianego stanu wykorzystałem rozmaite publikacje, opisujące urządzenia pływające, zarówno bardzo stare – historyczne, jak i współczesne, a także własne spostrzeżenia.

Na wstępie przytoczę trochę tekstów z rozmaitych publikacji. Na przykład z książki pt. „Żaglowce w sztuce” [1]. Zaczyna się ona: **Okręty żaglowe dzięki [...]**, dalej: **Wszelkiego typu statki [...]**. Kolejny cytat: **Serię wizerunków statków zacniemy od sztuki egipskiej [...]**. **Liczne zabytki malarstwa [...] wiernie dokumentują wygląd starożytnych łodzi egipskich. Od czasów neolitu**

kursowały po Nilu w wielkiej obfitości papirusowe łodzie, wadą takich łódek był ich krótki żywot. I ostatni cytat: Technika budowy statków w Egipcie pozwalała na konstruowanie łodzi (czyli raz jest „statków”, potem „łodzi”) jeszcze większych od wspomnianej wyżej galery.

Te nazwy – zamienniki zaznaczone tłustym drukiem – przeplatają się przez całą książkę, a nazwy **żaglowiec**, zgodnej z tytułem książki, jest niewiele. Pojawiają się natomiast inne nazwy statków czy łodzi, które wynikają z przyjęcia pewnych ich właściwości, którym oddano pierwszeństwo w nazewnictwie. Stąd nazwy: galera, karaka, galeon, karawela i wiele innych. Podobne nazewnictwo i jego zamienność występują na przykład w książce „Z dziejów żeglugi” [2], w której znowu przeplatają się nazwy: **łodzie, statki, okręty**. Pojawia się tu jednak nowe określenie, a mianowicie **jednostka pływająca**. Wydaje się, że jest ono bardzo zręczne (zresztą powszechnie używane we współczesnych publikacjach), ponieważ obejmuje łodzie, statki, okręty i inne, słowem: wszelkie pływadła. Użyte przeze mnie słowo pływadło wydaje mi się najlepsze, ponieważ obejmowałoby wszystko, co pływa (jak wspomniałem we wstępie). Niestety, chyba by się nie przyjęło, gdyż nie przypadłoby wszystkim do gustu. Ogólnie wspomniany semantyczny chaos spotykany jest w wielu historycznych i współczesnych, krajowych i zagranicznych, publikacjach, dotyczących budownictwa okrętowego i żeglugi. Użyłem tu świadomie określenia „budownictwo okrętowe”, a nie „statkowe” czy „łodziowe”, co dalej szczegółowo wyjaśnię. Powracając do wspomnianego chaosu, widać, że

również teksty w codziennych publikacjach wyglądają tak samo. Na przykład w kalendarium targów żeglarskich Hanseboot autorzy używają różnych określeń dla tej samej łodzi: **łódź, jacht żaglowy, żaglówka, mała jednostka kilowa**.

Jeszcze przykład tekstu ze strony www.gospodarkamorska.pl/Jachty-zeglarstwo: *Polski jacht w prestiżowym konkursie*. W kolejnym wierszu: **Łódź produkowana przez firmę T [...]**, po czym tym razem: *To rodzinna łódź motorowa o długości prawie 16 metrów*. Czyli raz jest **jacht**, potem, dla tego samego jachtu określenie **łódź**. Podobnie, z ostatniej niemal chwili, czytamy w ogłoszeniu firmy Sunreef NEWS – odliczanie do targów Cannes Yachting Festival 2019: *Tegoroczna edycja targów jachtowych Cannes Yachting Festival odbędzie się w dwóch odrębnych lokalizacjach. Jachty motorowe wystawione zostaną w Vieux Port, zaś łodzie żaglowe (chodzi tu o jachty żaglowe) zwiedzać będzie można w Port Canto*. Myślę, że aż nadto przytoczyłem przykładów, w których zamiennie używa się nazw łodzi i jacht bądź rozdziela się łodzie od jachtów, a także statków i okrętów. Nasuwa się więc pytanie, jak w tytule artykułu: co jest łodzią, a co jachtem, czy zatem jacht nie jest łodzią, a okręt statkiem?

Z tego tekstu i z poprzednio przytoczonych wnioskowałoby bowiem, że jacht i łódź to coś zupełnie innego, inne pływadła? Z pewnością nie, gdyż z technicznego punktu widzenia jacht to nic innego jak specjalnie

skonstruowana i wyposażona łódź, ale o szczegółach trochę później.

Kolejne pytanie, zawarte również w tytule artykułu, a mianowicie: co jest statkiem, a co okrętem?, również wymaga wyjaśnienia i właściwej interpretacji opartej na materiałach źródłowych.

Można dalej mnożyć przykłady wszystkiego, co pływa, ale chyba już ich wystarczy do zobrazowania wspomnianego chaosu. Najwyższa pora, by uporządkować ten stan rzeczy i wyciągnąć odpowiednie wnioski, odpowiadając na pytania postawione w tytule artykułu.

W tym celu cofnijmy się do czasów pierwotnych, kiedy to człowiek pływał po rzekach i jeziorach na pniach drzew. Najpierw były one nieobrobione, później zaczęto je wydrążyć i zaokrąglać na końcach bądź też wiązać po kilka razem. Z wydrążonego pnia narodziła się łódź (takie łodzie-dłubanki spotyka się do dziś w wielu częściach świata), zaś ze związanych pni – tratwa. Pierwsze łodzie i tratwy poruszano, odpychając się najpierw pałką, później wiosłem, jeszcze później – rozpinając nad nimi płachtę żagla. Wiosła i żagiel stały się na całe tysiąclecia jedynym napędem coraz większych łodzi (nazywanych też statkami), już nie tylko na rzekach i jeziorach, ale i na morzach.

Łodzie dłubanki należą do najstarszych środków transportu wodnego. Prawdopodobnie wynaleziono je w ósmym tysiącleciu p.n.e. Przykład łodzi dłubanki, ale znacznie późniejszej, bo z XIII wieku, znalezionej w Polsce, pokazano na rysunku 1.

Niektóre źródła donoszą, o czym już wspomniałem, o egipskich łodziach z trzciny papirusowej, wykorzystywanych głównie do żeglugi po Nilu. Według [4, 5] to one są najstarszymi łodziami na świecie, a nie dłubanki, Ale to właściwie z punktu widzenia problematyki niniejszego artykułu nie jest aż tak istotne, za to niezwykle interesujące z punktu widzenia skutecznego. Łodzie te początkowo kształtem przypominały tratwy, dopiero ok. 3500 p.n.e. ich dzioby zagięto do góry, nadając im kształt właściwy dla łodzi (rys. 2)

Nazwa łódź używana była dalej przez wieki, niezależnie od technologii jej wykonania (z papirusu czy z desek), niezależnie od jej wymiarów, a nawet architektury i szczególnego przeznaczenia. Ewolucyjne zmiany wymiarów, architektury, napędu i szczególnego przeznaczenia łodzi spowodowały pojawienie się nazw łodzi eksponujących określone ich cechy [7, 8, 9]. Z wielu tych nazw, jak już wspomniałem, można wymienić choćby: kogi, karawele, karaki, galeony, dżonki, klipry i wiele, wiele innych (rys. 3). Na przykład galeon (rys. 3a) powstał w Hiszpanii w XVI w. Był przystosowany do celów wojennych. Miał długość całkowitą ok. 60 m, szerokość 10 m, a zanurzenie 5 m. Karawela (rys. 3b) to łódź żaglowa, trzymasztowa, z ożaglowaniem fahińskim. Początkowo w XII w. była to mała portugalska łódź rybacka, później używana do celów transportowych. Kadłub z poszyciem gładkim i podniesioną nadbudówką rufową, bez dziobówki. Z czasem ożaglowanie uległo ewolucji – na przednim maszcie, a później i na grotmaszcie zastosowano żagle rejowe. Pojawiła się

Rys. 1. Łódź – dłubanka z XIII wieku [3]

a)

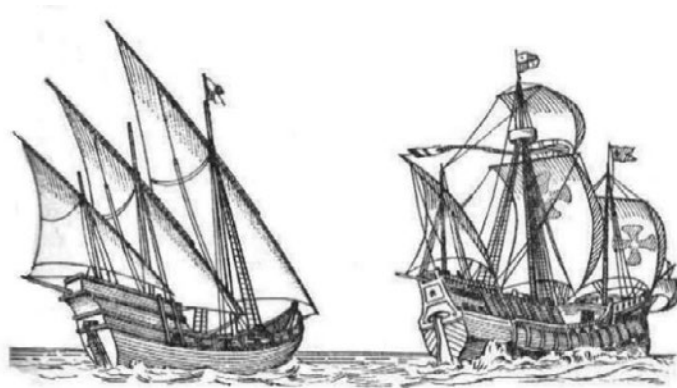

b)

Rys. 2. Łodzie trzcinowe: a) [5]. b) [6]

a)

b)

Rys. 3. Przykłady niektórych łodzi: a) Galeon, b) Karawela

a)

b)

Rys. 4. Statki egipskie: a – statek handlowy, b – okręt wojenny

również nadbudówka dziobowa, a ze wzrostem wielkości łodzi czwarty maszt, tzw. bonawentura. Karawela wykorzystywana była do wielkich podróży w okresie odkryć geograficznych oraz ekspansji kolonialnej Hiszpanów i Portugalczyków.

Wymienione galeony, karawele i inne były łodziami, jak zaznaczyłem, mimo, że w wielu historycznych publikacjach nazywano je statkami. Można powiedzieć, że dłubanki oraz łodzie papirusowe są ich „prarodzicami”, podobnie jak wszelkich dzisiejszych urządzeń pływających nazywanych łodziami, jachtami, żaglowcami, statkami, okrętami, barkami, po prostu: wszelkich jednostek pływających [2].

Mówiąc o statkach i okrętach to jest tu pewna sprawa do wyjaśnienia. Już w starożytnych czasach niektórzy autorzy nazywają łodzie statkami, a nawet często okrętami (rys. 4) [6, 7, 12].

Nie ma pewności, gdzie i w jakim czasie te nazwy powstały. Z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że autor pracy [5] przedstawione na rys. 4 łodzie do handlu i wojny określił nazwami funkcjonującymi współcześnie. Uważam więc, że często nazwy jednostek pływających tworzyli współcześnie żyjący autorzy-historycy, archeolodzy, ale z pewnością można powiedzieć, że jednostka o nazwie łódź była przed nimi, a nazwy statek i okręt powstały znacznie później i chyba nie przed naszą erą. Wprawdzie w każdym języku ewolucja nazw jednostek pływających różniła się, to jednak następowała ona głównie w okresie ostatniego

tysiąclecia naszej ery. I tak na przykład rozwój żeglugi u Słowian spowodował powiększenie liczby nazw jednostek pływających. Około 1200 roku pojawiła się nazwa **okręt**, czyli wielka morska łódź – to nazwa pochodzenia kaszubskiego, od plecionego naczynia i kręcenia (okręcania) naczynia z wikliny [13]. Znalazło to odbicie nawet w „Księgach narodu i pielgrzymstwa polskiego” Adama Mickiewicza (drukarnia Pinard, Paryż, 1832): *Poszli tedy do lasu i zaczęli opatrywać drzewa i rozprawiać wiele tych drzew potrzeba i jaki **okręt** zbudować, czy podobny do dawnego, czy nowym kształtem, czy fregatę, czy bryg, czy kuter.*

To słowo okręt chyba najmocniej zakorzeniło się w słownictwie polskim, czego dowodem jest nazwa Wydziału Budowy Okrętów na Politechnice Gdańskiej oraz częste posługiwanie się tą nazwą w odniesieniu do wszelkiej problematyki różnych rodzajów łodzi (statków) i ich odmian.

Podobnie od XV do XVI w. zaczęto w Polsce używać nazwy **statek** jako pochodnej naczynia wodnego [13]. Czyli statek to duży obiekt (łódź), przeznaczony do przewozu ludzi i towarów. Konkurencja między nazwami statek i okręt spowodowała przypisanie okrętu do działalności wojskowej, a zatem określanie go jako statku należącego do marynarki wojennej. Zatem nazwa okręt w języku polskim oznacza statek wojenny, w innych językach okręt rozumiany jest jako statek w swej odmianie do przewozu towarów, a także jako statek wyposażony w broń potrzebną do działań wojskowych.

Rys. 5. Przykłady niektórych łodzi

Rys. 6. Przykłady niektórych jachtów

Rys. 7. Jacht mini 230 [14]

Jak widać, charakterystyczne dla wielu języków jest wprowadzanie zmian w postaci nowych słów. Na przestrzeni czasu zmieniają się tym samym definicje rozmaitych urządzeń pływających. Wydaje się, że pojęcia statku i okrętu zdefiniowano dostatecznie. Pozostało jeszcze zdefiniowanie łodzi, jachtu i żaglowca.

Łodzie

Łódź to urządzenie pływające – jednostka pływająca (pływadło) przeznaczona do przewożenia wszystkiego, od ludzi po zwierzęta i rozmaite towary, a także do uprawiania sportów, turystyki lub rekreacji (rys. 5). Może mieć także zastosowanie jako łódź ratunkowa, rybacka, robocza i inne. W sensie historycznym także do prowadzenia walk na morzu, nazywana także okrętem. Dzisiaj określana jest często tylko jako urządzenie pływające, zwykle o maksymalnej długości niewiele przekraczającej 10 metrów. Stąd często słyszy się „niewielka łódź lub jednostka pływająca”. Jest o prostej konstrukcji, w większości z odkrytym pokładem, ale niekiedy, wyjątkowo, może posiadać częściowy lub całkowity pokład, co widać na dwóch pierwszych fotografiach rysunku 5. Takie „ciekawostki”, pływające w Dubrowniku, dostarczają dużo radości turystom. Łódź może być napędzana za pomocą wiosel, żagli lub silnika spalinowego bądź elektrycznego. Nietrudno zauważyć, że swoimi kształtami przypominają kształty ich prarodziców – dłubanek i łodzi papirusowych, podobnie, jak wszystkie dalej opisywane jednostki pływające, bez względu na ich różne nazwy. Choć niektóre, jak te na dwóch pierwszych fotografiach, bardzo odbiegają od pozostałych, nie znajdując właściwej nazwy chciałoby się je nazwać właśnie pływadłami, zawężając w tym przypadku znaczenie tego słowa.

Łodzie napędzane wiosłami nazywa się wiosłowymi, napędzane za pomocą żagli – łodziami żaglowymi lub żagłówkami, napędzane za pomocą silnika

spalinowego lub elektrycznego – łodziami motorowymi lub motorówkami. Z nich wywodzą się bardziej skomplikowane konstrukcyjnie łodzie nazywane jachtami, często określane też mianem łodzi lub statków.

Jachty

Jacht to, jak wspomniałem, specjalny rodzaj łodzi z pokładem i kabiną, wyposażonej w mniej lub bardziej luksusowe wnętrza mieszkalne. Jego przeznaczeniem jest żegluga o niekomercyjnym charakterze, np. turystycznym, sportowym, rekreacyjnym, a także wyprawowym. Jachty mogą być również wykorzystywane do celów reprezentacyjnych.

Jachty mogą mieć różne wielkości, a ich długości mogą się wahać od kilku do kilkudziesięciu, a nawet ponad 100 metrów po pokładzie. Umownie przyjmuje się, że jachty o długościach powyżej 24 m określa się mianem mega- lub superjachtów. Są to z reguły niewyobrażalnie luksusowe jachty. Ze względu na rodzaj napędu rozróżnia się jachty żaglowe, motorowe, a także motorowo-żaglowe. Biorąc dalej za podstawę ich podziału rozmaite cechy, rozróżnia się jachty morskie, śródlądowe, balastowe, mieczowe, jedno- i wielokadłubowe, jedno- i wielomasztowe oraz inne. Ciekawostką jest, że jacht (*jaghd* – z niderlandzkiego: polowanie, gonitwa, ściganie) wykreowany został ponoć przez Holendrów i po raz pierwszy użyty na początku XVII wieku. Dzisiaj jacht jest symbolem luksusu, ponieważ aby posiadać i utrzymać go, trzeba mieć znaczne zasoby finansowe. Stąd wytworzył się sposób wypożyczania (czarterowania) jachtów, będących własnością rozmaitych firm. Na rysunku 6 pokazano przykładowo kilka jachtów.

Mówiąc o jachtach, nie sposób pominąć jachtu mini 230, czyli jachtu o długości 230 cm przedstawionego na rysunku 7. Otrzymał on Nagrodę Specjalną X Mazurskich Targów Sportów Wodnych 2017 przyznaną

w Giżycku oraz Nagrodę Dziennikarzy przyznaną na Targach Boatshow 2017 w Łodzi. Widać, że mieści się w nim jedna osoba, bo dla jednej osoby dorosłej lub dziecka jest on dedykowany. Niewątpliwie jest to piękna, oryginalna mini łódź żaglowa, chciałoby się powiedzieć: łódeczka, ale chyba nie mieści się w kategoriach jachtu, mimo że przez projektanta i producenta została tak nazwana.

Żaglowce

Mówiąc o dużych jachtach żaglowych, wchodzi się w obszar tzw. żaglowców. Praktyczną wskazówką, które jednostki możemy zaliczyć do jachtów, a które do żaglowców, jest ich wielkość. Przyjmuje się, że maksymalna długość jachtów to ok. 30 m, natomiast żaglowce mają długość powyżej tej wartości. Ale trzeba wziąć pod uwagę, że niektóre megajachty mają podobne konstrukcje i długości, stąd często mówi się o nich jako o żaglowcach, choć mają w przeważającej mierze trójkątne i gąflowe ożaglowanie, zaś typowe żaglowce mają sporo ożaglowania rejowego (rys. 8).

Na zakończenie spróbujmy krótko podsumować współczesne definicje urządzeń pływających, dając tym samym możliwie syntetyczną odpowiedź na pytanie będące tytułem niniejszego artykułu. A zatem:

Łódź – ogólna nazwa urządzenia pływającego (jednostki pływającej), służąca do transportu, napędzana za pomocą, wiosła, żagli, silników spalinowych bądź elektrycznych. W szczególnych odmianach:

a – zwykle z otwartym pokładem i długości maksymalnej niewiele ponad 10 metrów, stosowana jako łódź do rekreacji, turystyki, sportów, jako łódź ratunkowa, robocza, rybacka i inna,

b – w odmianie jachtu,

c – nawet łódź podwodna, czyli okręt podwodny,

d – łódź latająca.

Jacht – specjalny rodzaj łodzi z pokładem i kabiną, wyposażonej w mniej lub w bardziej luksusowe wnętrza mieszkalne. W tej grupie luksusowe megajachty żaglowe i motorowe o długościach ponad 100 metrów.

Statek – oznacza wszelkiego rodzaju urządzenie pływające przeznaczone do transportu wodnego. Używa się niekiedy określenia statek wodny, dla podkreślenia różnicy w stosunku do statku powietrznego. Statek jest pojęciem bardzo szerokim, obejmującym wszelkie urządzenia pływające (jednostki pływające). Nazwą tą posługują się Międzynarodowe Przepisy o Zapobieganiu Zderzeniom na Morzu. Różny jest podział statków ze względu na konstrukcję, napęd, zakres żeglugi i wiele innych

Okręt – nazwa równoważna nazwie statek, a nawet nadrzędna, jeśli zważy się na fakt, że stosuje się nazwę budownictwo okrętowe, uwzględniające wszystko, co pływa. W Polsce rozgraniczone są jednak pojęcia okrętu od statku, gdyż okręt to jednostka wojenna.

Rys. 8. Przykłady niektórych żaglowców

I jeszcze jedna istotna uwaga: używałem w treści artykułu nazwy: **jednostka pływająca**, ponieważ taka nazwa jest też powszechnie stosowana w odniesieniu do wszystkiego, co pływa, jak pozwoliłem sobie użyć nazwy pływadła.

Jednostka pływająca jest szerszym pojęciem niż statek i obejmuje wszystko, co pływa, a więc nawet obiekty głębinowe, zakotwiczone i inne. Wydaje się zatem, że w wielu wypadkach zrzęcznie byłoby używać tej nazwy. [U](#)

dr inż. Krzysztof Zbierski

Literatura:

- [1] Pataky D., Marjai I.: Żaglowce w sztuce. Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1973.
- [2] Mickiewicz M.: Z dziejów żeglugi. Nasza księgarnia, Warszawa 1971.
- [3] <http://muzeum.bydgoszcz.pl/zbiory/11,5938,0,0,Lodz-dlubanka-XIII-w,1>
- [4] https://pl.wikinew.wiki/wiki/Reed_boat
- [5] <http://www.zaglowce.ow.pl/typy/egipt/index.php>
- [6] <http://www.podkop.com/2017/03/07/lodzie-faraonow/>
- [7] www.statkihistoryczne.pl
- [8] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Okręt>
- [9] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Statek>
- [10] <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2003/s/212/2072>
- [11] Koncewicz Ł.: Nowy słownik podręczny łańciscko-polski. Księgarnia wysyłkowa G. Dorn. Warszawa 1952. Autor Koncewicz Łukasz (1796 – 1867).
- [12] Gulas S., Pevny P.: Żaglowce. Warszawa: Sport i Turystyka, 1985
- [13] Wojcewa H.: Ewolucja nazw jednostek pływających w języku polskim na tle innych języków słowiańskich. Postscriptum Polonistyczne nr 1(3), 101-110, 2009.
- [14] <https://sailze.pl/mini-jacht/>